במדבר פרק כ"א (אויטאָמאַטיש איבערגעזעצט)

Yiddish

אויטאָמאַטיש איבערגעזעצט

סיכום השיעור

תמצית: במדבר פרק כ"א — שטיקלעך מלחמות, שירות, און די נסיעה צום סף פון ארץ ישראל

דער הקדמה: דער דריטער חלק פון במדבר

דער פרק איז חלק פון דעם דריטן גרויסן חלק פון דעם סדר הזמנים פון ספר במדבר:

1. **ערשטער חלק:** דאס ערשטע יאר — אויפשטעלן דעם משכן און דעם מחנה
2. **צווייטער חלק:** אנהייב פון די נסיעות אין מדבר, מיט די תלונות און מעשיות
3. **דריטער חלק:** דער סוף פון די נסיעות אין מדבר — מלחמות, תלונות, און נסיונות ביים סף פון ארץ ישראל

מרים און אהרן זענען שוין געשטארבן; משה איז געזאגט געווארן אז אויך ער וועט שטארבן אין מדבר צוליב מי מריבה. דאס איז קלאר דער וועגדפונקט צו דער נייער דור, כאטש עס בלייבן נאך עטלעכע מעשיות און כיבושים.

א וויכטיגע באמערקונג וועגן דעם חלק: **אסאך פון די מעשיות זענען שטיקלעכווייז**. נישט ווי די אויסגעארבעטע דערציילונגען פון יציאת מצרים אדער די בנין פון משכן — וואו אפילו פרטים וואס זעען אויס ווי איבעריג זענען ארייגענומען — די לעצטע מלחמות און מעשיות ווערן דערציילט מיט רוב פון דער מעשה פעלנדיג. דער פרק ברענגט אפילו בפירוש ספרים אדער מקורות וואס האבן כלומרשט געהאט פולערע ווערסיעס פון די מעשיות, אבער די מקורות זענען נישט דא פאר אונז. מיר ארבעטן מיט שטיקלעך.

פסוקים א׳—ג׳: די מלחמה מיטן כנעני מלך פון ערד

דער כנעני מלך פון ערד, געפינט אין נגב (דרום ישראל), הערט אז ישראל איז געקומען דרך עתרים (עפעס א וועג אדער ארט) און גרייפט אן, כאפנדיג עטלעכע שבויים. דאס דערמאנט די זייער ענלעכע מעשה ביים סוף פון פרשת שלח, וואו דער כנעני וואס וואוינט אין נגב האט געקעמפט און באזיגט די מעפילים וואס האבן געפרואווט ארויפגיין נאך דער חטא פון די מרגלים. דאס קען זיין א ווערסיע פון דער זעלבער מעשה אדער א באזונדערע אבער ענלעכע געשעעניש.

אין ענטפער, ישראל מאכט א **נדר** — א שבועה. דער ענין פון א נדר אין צרה איז גוט באקאנט: ווען מ'איז אין צרות, מען צוזאגט השם עפעס אין אויסטויש פאר הצלה. דא איז דער קלאל'דיגער נדר: "אם נתן תתן את העם הזה בידי, **והחרמתי את עריהם**" — מיר וועלן שטעלן זייערע שטעט אונטער חרם (געווידמעטע חורבן), מיינענדיג די שלל גייט צו השם/דעם משכן/די כהנים אנשטאט עס צו האלטן פערזענלעך. דאס פארבינדט זיך צו די פריערדיגע הלכות פון חרם: כל חרם בישראל לך יהיה.

השם הערט צו — **וישמע ה׳ בקול ישראל** — א באמערקנסווערטער פסוק וואָרום געווענלעך הערן **מיר** צו דעם קול פון השם, אבער דא הערט השם צו דעם קול פון דעם פאלק. ישראל געווינט און שטעלט אויף דעם חרם, און דער ארט ווערט גערופן **חרמה** (פון חרם). אינטערעסאנט, חרמה איז דער זעלבער נאמען וואס איז געגעבן געווארן צום ארט וואו די כנענים האבן באזיגט די מעפילים. עס קען זיין עטלעכע ערטער גערופן חרמה, אלא גענאמט פאר דעם זעלבן ענין. דער מלך ערד אדער מלך חרמה ערשיינט

ווידער שפעטער אין ספר יהושע ביים כיבוש. מדרשים פרואוון אויספילן דעם הינטערגרונט, אבער דער באריכט ווי ער איז געגעבן איז זייער שטיקלעכווייז.

פסוקים ד׳—ט׳: די תלונה, די נחשים, און דער נחש נחושת

די תלונה

נוסע'ענדיג צוריק פון הר ההר (וואו אהרן איז געשטארבן) און געצוואונגען ארומגיין אדום (וואס האט זיי אפגעזאגט דורכגאנג), **ותקצר נפש העם בדרך** — דעם פאלק'ס גייסט ווערט קורץ. זיי זענען אויסגעמאטערט, אומגעדולדיג, פארזיכטיג אן אלץ לענגערע נסיעה מיט איבערחזרטע מניעות. זיי קלאגן קעגן גאט און משה מיטן באקאנטן רעפריין: "למה העליתנו ממצרים למות במדבר?" זיי מודה זיין אז זיי האבן **עפעס** עסן (דעם מן) אבער זאגן **ונפשנו קצה בלחם הקלקל** — "אונזערע נשמות זענען אנגעקומען מיט דעם ווערטלאזן/פארדארבענעם ברויט."

דער עונש

השם שיקט **נחשים שרפים** — גיפטיגע/ברענענדיגע שלאנגען. *שרף* דא מיינט א שלאנג וועמענס ביס ברענט, דאס הייסט, א סם שלאנג. אסאך שטארבן. דאס פארבינדט זיך צו דברים'ס באשרייבונג פון מדבר ווי א ארט פון *נחש שרף ועקרב* — די גאנצע סכנות פון מדבר ווערן אומגעקערט קעגן זיי אין ענטפער צו זייער תלונה אז דער מדבר איז שרעקלעך.

דער פתרון — א נייער אופן

דאס פאלק מתודה זיך (**חטאנו**) און בעט משה צו דאווענען. משה דאווענט, אבער תפלה אליין איז נישט דער פתרון. השם באפעלט משה צו מאכן א *שרף* (שלאנג בילד) און שטעלן עס אויף א **נס** (פאל/פאנען-פאל). ווער עס ווערט געביסן וואס קוקט אויף עס וועט לעבן (*וחי* — מיינענדיג געזונט ווערן/געהיילט ווערן).

משה מאכט א **נחש נחשת** — א קופערנע שלאנג. השם האט נישט ספעציפיצירט קופער; משה האט עס אויסגעקליבן, שאפנדיג דעם אליטעראטיוון *נחש נחשת* (וואס חז"ל רופן לשון נופל על לשון). ער שטעלט עס אויף דעם פאל, און ווער עס ווערט געביסן וואס קוקט אויף עס ווערט געהיילט.

דער פתרון איז **סטרוקטורעל פאראלעל** צו נאך דעם מחלוקת פון קרח, ווען א מגפה האט געשלאגן און משה האט געהייסן אהרן ברענגען קטורת ווי א סארט טעכנישע/סגולה'דיגע רפואה. אין ביידע פאלן, דער פתרון איז נישט פשוט תשובה אדער תפלה נאר פארנעמט א ספעציפישע, כמעט טעכנישע אריינמישונג. די באריהמטע משנה אין ראש השנה איבערטייטשט דאס אין מוסר'דיגע טערמינען (ווען ישראל האבן אויפגעקוקט און אונטערגעגעבן זייערע הערצער צום הימל, זענען זיי געהיילט געווארן), אבער די מעשה אליין שטעלט פאר עפעס געהיימניספול און נישט גאנץ דערקלערט — ווידער, א חלק פון דעם שטיקלעכווייזן אופן פון די באריכטן. פארוואס השם האט געגעבן דעם באזונדערן פתרון בלייבט אומדערקלערט.

פסוקים י׳—כ׳: נסיעה באריכטן און שירות

די נסיעה מסלול

א סדרה פון נסיעה סטאפס ווערן באריכטעט — שטיקלעך פון וואס ערשיינט אין פולן פארם ביים סוף פון פרשת מסעי. דער כוונה איז צו באוועגן בני

ישראל פון הר ההר דורך פארשיידענע סטאציעס צו זייער ענדגילטיגן ציל: **ערבות מואב**, וואו די וויכטיגע לעצטע געשעענישן פון במדבר און גאנץ ספר דברים נעמען פלאץ.

די סטאפס: **אבת** → **עיי העברים** (אין מדבר קעגן מואב, פון איר מזרח) → **נחל זרד** → **עבר ארנון** (אין מדבר ארויסקומענדיג פון דער גרעניץ פון אמורי). דער ארנון איז א באריהמטער טייך אין עבר הירדן וואס האט געדינט ווי די גרעניץ צווישן מואב און אמורי (איינער פון די זיבן כנעני פעלקער).

ספר מלחמות ה׳ (פסוקים י״ד–ט״ו)

ביי ארנון, א שטיקל פון פאעזיע ווערט ציטירט פון א מקור גערופן **ספר מלחמות ה׳** — כלומרשט א ספר אדער מויל-עפיק פאעם וועגן די מלחמות און כיבושים אויפן וועג צו ארץ ישראל. דאס ציטירטע שטיקל — "את והב בסופה ואת הנחלים ארנון" — אנטהאלט ארט נעמען: והב בסופה, די טייכן פון ארנון, דער דעלטא (*אשד*) פון די טייכן פליסנדיג צו **ער** (א באריהמטע שטאט פון מואב), נייגנדיג צו דער גרעניץ פון מואב.

שירת הבאר — דאס ליד פון ברונעם (פסוקים ט״ז–י״ח)

א **באר** (ברונעם) ווערט געפונען. דאס איז באמערקנסווערט ווארום די פריערדיגע עפיזאדן פון וואסער פון פעלדז (ביידע אין שמות און דעם פריערדיגן פרק) האבן קיינמאל נישט גערופן דעם רעזולטאט א *באר*. דער מערסט פשוט'דיגער פשט: זיי האבן געפונען א ברונעם אין יענעם געגנט. השם האט געזאגט משה צו זאמלען דאס פאלק און ער וועט זיי געבן וואסער — מעגלעך מיינענדיג דער פעלדז איז געווארן א ברונעם, אדער משה האט געגראבן/אנטדעקט א נאטירלעכן ברונעם, דערמאנענדיג די ברונעם-גראבן מעשיות פון ספר בראשית וואו געפינען וואסער אין טרוקענע געגנטן איז געווען א גרויסע געשעעניש.

א ליד ווערט ציטירט מיט דער פארמולע **"אז ישיר ישראל את השירה הזאת"** — פאראלעל צו דער פארמולע פון שירת הים ("אז ישיר משה ובני ישראל"). דער אויסדרוק "את השירה הזאת" מיינט א ליד וואס איז געווען באקאנט און איבערחזרט שפעטער, נישט נאר געזונגען איין מאל.

דאס ליד: **"עלי באר ענו לה"** — "שטייג אויף, ברונעם, ענטפער צו איר" — זינגענדיג צו אדער וועגן דעם ברונעם. **"באר חפרוה שרים"** — די פירסטן האבן עס געגראבן; **"נדיבי עם"** — אן אנדער טערמין פאר פירסטן/אדעלע. **"במחקק"** — קען מיינען געזעצגעבער אבער אויך איינער וואס גראבט אדער מאכט א גראבן. **"במשענתם"** — מיט זייערע שטעקן/שטאבס. עס איז דא ווארטשפיל: דער *שבט* (שטאב פון א *נשיא*/פירער) איז אויך דער גראב-שטעקן וואס גראבט ערד צו געפינען וואסער.

ווייטערדיגע נסיעות (פסוקים י״ח ב׳–כ׳)

געשריבן פאעטיש אבער אויך באשרייבנדיג מער סטאפס: **מדבר** → **מתנה** → **נחליאל** → **במות** → דער לעצטער סטאפ: **דער טאל אין שדה מואב**, ביי **ראש הפסגה**, פון וואנען מ'קען זען **פני הישימון** (די פלאצן/וויסטעניש) — מעגלעך א ריכטיגער נאמען אדער פשוט מיינענדיג "די פלאצן."

דריי מלחמות מיט שכן פעלקער

דער פרק (צוזאמען מיטן פריערדיגן) באריכטעט דריי מלחמות אדער פראוווירטע מלחמות וואס משה האט געפירט מיט פעלקער ארום ישראל:

1. אדום (פריער באדעקט אין פרק כ׳)

זיי האבן געשיקט בני אדם, זענען אפגעזאגט געווארן דורכגאנג, און זענען צוריקגעטראטן.

2. סיחון מלך האמורי (פסוקים כ״א–ל׳)

בני אדם זענען געשיקט געווארן צו **סיחון** מיט דער זעלבער בקשה ווי צו אדום: דורכגאנג אן צו ריהרן פעלדער, ווייגערטן, אדער וואסער, נוסע'ענדיג נאר אויפן מלך'ס וועג. סיחון האט אפגעזאגט **און** איז ארויס צו קעמפן ביי א ארט גערופן **יהצה**. נישט ווי מיט אדום, **ישראל האט נישט צוריקגעטראטן**. זיי האבן אים געשלאגן מיטן שווערד און כובש געווען זיין לאנד **פון ארנון ביז יבק** — צוויי טייכן וואס מארקירן די גרעניצן פון סיחון'ס טעריטאריע. ווייטער פון יבק איז געלעגן **בני עמון**, וועמענס גרעניץ איז געווען שטארק פארטיידיגט און האט נישט געקענט גענומען ווערן.

ישראל האט זיך באזעצט אין **חשבון** און אלע אירע "טעכטער שטעט" (ארומיגע אפהענגיגע שטעט — נישט סוברבן נאר סאטעליט שטעט, מיט חשבון ווי די הויפט שטאט).

היסטארישע באמערקונג אין פסוק: חשבון איז געווען סיחון'ס שטאט אבער אריגינעל געהערט צום **מלך פון מואב**. סיחון האט עס פריער כובש געווען פון מואב ביז גאנץ ארנון.

דאס משלים ליד (פסוקים כ״ז–ל׳)

א ליד ווערט ציטירט — "על כן יאמרו המשלים" — פון די *משלים* (פאעטן/משל-זאגער, א קאטעגאריע וואס ווערט אריינשליסן בלעם אין די קומענדיגע פרקים — אלטע פאעטן אדער נביאים וואס האבן פארפאסט לידער וועגן די פעלקער ארום ישראל). דאס ליד פייערט **סיחון'ס כיבוש פון מואב**: "באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון; כי אש יצאה מחשבון, להבה מקרית סיחון, אכלה ער מואב, בעלי במות ארנון." דאס ליד ניצט די כאראקטעריסטישע צווייפאכונגען פון ביבלישע פאעזיע. עס גייט ווייטער: **"אוי לך מואב, אבדת עם כמוש"** — "ווי צו דיר מואב, דו ביסט פארלוירן, פאלק פון כמוש" (כמוש זייענדיג דער גאט פון מואב, אזוי *עם כמוש* = אן אנדער נאמען פאר מואב). כמוש'ס זין זענען געווארן פליכטלינגען, טעכטער געפאנגענע, אלעס געגעבן צו סיחון. פארשיידענע ארט נעמען — נירם, חשבון, דיבון, נושח, נופח, מידבא — מארקירן די שטעט סיחון האט גענומען פון מואב, וואס ישראל האט דעמאלט כובש געווען פון סיחון.

3. יעזר (פסוק ל״ב)

א קורצער באזונדערער באריכט: משה האט געשיקט **מרגלים** (שפיאנען) צו **יעזר**, כובש געווען עס און אירע טעכטער שטעט, און פארטריבן די אמורי וואס האבן געוואוינט דארט. יעזר איז געווען חלק פון אמורי טעריטאריע, מעגלעך געהערנדיג צו סיחון, אבער באקומט איר אייגענעם מלחמה באריכט.

4. עוג מלך הבשן (פסוקים ל״ג–ל״ה)

ישראל האט זיך אומגעקערט און איז ארויפגעגאנגען דורך **בשן** — העכער און מער צפון'דיג, אין וואס איז היינט ירדן, סוריע, און די גולן. **עוג מלך הבשן** איז ארויס צו קעמפן זיי. נישט ווי די סיחון עפיזאד, עס איז נישטא קיין רעקארד פון ישראל בעטנדיג דורכגאנג — עוג האט אדער אטאקירט אומפראוואצירט אדער ישראל האט געפלאנט דורכצוגיין סייווי. דער סיבה פאר דער מלחמה'ס אויסברוך איז איבערגעלאזט אומקלאר.

משה איז כלומרשט געווען דערשראקן, ווארום השם דערקלערט אים בפירוש: **"אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו, ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמרי אשר יושב בחשבון."** די באשטארקונג פונקציאנירט ווי א דערמאנונג פון דעם תקדים: דו האסט שוין באוויזן שטארק גענוג צו כובש זיין סיחון, און דו קענסט טאן דאס זעלבע צו עוג. זיי האבן אים אראפגעשלאגן, חרוב געמאכט אים, זיינע קינדער, און זיין גאנצע פאלק ביז גארנישט איז איבערגעבליבן, און זיי האבן גענומען זיין לאנד.

אנקומען ביי ערבות מואב (פרק כ״ב, פסוק א׳)

דער פרק ענדיגט זיך עפעקטיוו מיט דער עוג מעשה, אבער דער קומענדיגער פסוק גיט דעם וויכטיגן געאגראפישן סיום. פון בשן, בני ישראל נוסעים צו **ערבות מואב**, געפינט אויף די אנדערע זייט פון ירדן קעגן יריחו — עבר

הירדן, די מזרח ברעג. דאס איז זייער ענדגילטיגער מחנה, און די רעשט פון דער מעשה — אריינגערעכנט די בלעם מעשה און גאנץ ספר דברים — וועט זיך שפילן פון דעם ארט.

א סיום באמערקונג אויף פרקים כ׳—כ״א

די לעצטע צוויי פרקים מאכן אויס פארדיכטע, שטיקלעכווייזע באריכטן וואס דעקן די צווייטע העלפט פון דעם פאלק'ס נסיעה אין מדבר. דער סגנון פון דערציילונג איבערהויפט איז געווען פארקורצט און סעלעקטיוו, געבנדיג קורצע עפיזאדן אנשטאט אומפאסנדע חשבונות — רעפערירנדיג אויסערדיגע מקורות ווי ספר מלחמות ה׳, ציטירנדיג שטיקלעך פון לידער, און איבערלאזנדיג אסאך אומדערקלערט. דער באוואוסטער שטיקלעכווייזער אופן ברענגט דאס פאלק פון מדבר צום סף פון ארץ הקודש, מיט דער נייער דור גרייט אריינצוגיין וואס די פריערדיגע דור האט נישט געקענט.

תמלול מלא

במדבר פרק כ"א: שטיקלעך מעשיות ביים סף

הקדמה: דער דריטער חלק פון במדבר

ווי איך האב שוין דערמאנט, אדער אפשר האב איך נישט דערמאנט, וועל איך געבן די הקדמה צו דעם פרק און צו אסאך פון די פרקים אדער די מעשיות אין דעם חלק פון ספר. ווי מיר האבן געזאגט, דאס איז אזוי ווי דער דריטער חלק פון דער מעשה, דער דריטער חלק פון דער סדר הזמנים אויב מיר זאגן אז דער ערשטער חלק איז דאס ערשטע יאר, די הקמת המשכן און די מחנות ארום עס. דער צווייטער חלק וואלט זיין דער אנהייב פון די נסיעות דורכן מדבר און די תלונות און מעשיות וואס האבן א שייכות דערמיט. און דער דריטער חלק איז דער סוף פון די נסיעות דורכן מדבר און די מלחמות און אויך תלונות און ניסיונות און אויספרובירונגען וואס זענען געשען דערמיט.

ווי מיר האבן געזען נעכטן, מיר האבן שוין געהאט די פטירה פון צוויי פון די דריי הויפט פירער פון דעם עם בעת דעם ערשטן דור, גאנץ וועג פון מצרים, וואס זענען מרים און אהרן. אזוי בלייבן מיר איבער נאר מיט משה, אזוי צו זאגן. און דאך, משה'ס פטירה איז שוין גערעדט געווארן אינעם פריערדיגן פרק, משה וועט שטארבן אינעם מדבר, וועט אים נישט אריינברענגען אין ארץ ישראל צוליב דעם עבירה פון מי מריבה. אזוי זענען מיר זייער קלאר ביים דרייפונקט פון דעם נייעם דור. אבער מיר האבן נאך עטלעכע טיילן דורכצוגיין, עטלעכע מעשיות און אפילו עטלעכע כיבושים און עטלעכע הצלחות פון משה ביים סף פון ארץ כנען און ארץ ישראל. אזוי הערן מיר געוויסע הצלחות און געוויסע נישט גאנץ הצלחות.

די שטיקלעכדיגע נאטור פון די מעשיות

און ווי מיר וועלן זען, איך מיין אז איינע פון די בעסטע אופנים צו קוקן אויף אלע די מעשיות איז אז אסאך פון זיי זענען שטיקלעכדיג. מיר האבן זייער ווייניג אינפארמאציע. דאך, ווי למשל, דער אנהייב פון דער מעשה, די מעשה פון יציאת מצרים, פרשת שמות איז אריכות די מעשה פון משה איבערקומען די אויספרובירונגען פון מצרים און אלע די עשר מכות און דאס אלעס, די גאנצע מעשה פון די הקמת המשכן און די מחנות ארום עס זענען אונז דערציילט געווארן אין גרויס אריכות. ס'איז נישטא קיין פרט פעלנדיג אדער אפילו אסאך פרטים וואס מיר זאגן זענען, מיר מיינען זענען יתירה, זיי זענען עקסטרא, ס'איז דא א גוואלדיגע שיעור פרטים.

אבער ווען ס'קומט צו דעם, בפרט, דעם חלק פון דער מעשה, די לעצטע עטלעכע מלחמות וואס משה האט געקעמפט, די לעצטע עטלעכע מעשיות וואס זענען געשען, ס'איז דא עפעס זייער זייער שטיקלעכדיג אינעם אופן וואס זיי ווערן דערציילט און אינעם אופן וואס זיי ווערן אונז איבערגעזאגט. מיר פעלן אזוי ווי רוב פון דער מעשה. ס'איז דא אפילו מפורש'ע רמזים אין דעם פרק און אפשר אין עטלעכע אנדערע פרקים צו עטלעכע ספרים אדער עטלעכע מקורות וואס משמע האבן מער פון די מעשיות און מער פולשטענדיג, אבער מיר האבן נישט די ספרים אדער מיר האבן נישט די כתבים אדער די שירות אדער די מקורות. אזוי פעלן מיר אזוי ווי דער הויפט הקשר, דער הויפט חלק פון דער מעשה פון דער געשיכטע. מיר האבן נאר ווי קליינע טיילן, אבער דאס איז וואס מיר וועלן ליינען.

די מלחמה מיטן מלך פון ערד (פסוקים א'-ג')

דער ערשטער אטאקע

אזוי דאס ערשטע זאך איז מיר הערן נאך א מלחמה מיט די כנענים, דער מלך פון ערד. ערד איז ערגעץ אין דרום פון ישראל. דאך, דער נגב איז ערגעץ דארטן. נישט קלאר ווען דאס איז געשען. דאס איז עפעס מיר האבן געזען עפעס זייער ענלעך שוין אינעם סוף פון פרשת שלח, ווען די מרגלים זענען געגאנגען און **הכנעני יושב בנגב**, און ערד איז אינעם נגב, און זיי האבן געקעמפט מיט די בני ישראל וואס זענען ארויפגעגאנגען אינעם ארץ נאך די מרגלים, נאכדעם וואס זיי האבן באשלאסן אז זיי וועלן גיין. און דאס קען זיין עפעס א חזרה אדער עפעס א ווערסיע פון דער זעלבער מעשה אדער נאר אן אנדער זאך וואס איז געשען ווידער.

אין יעדן אופן, ער הערט אז דער כנעני וואס וואוינט אין נגב, דער מלך פון ערד, דאס איז דער פונקטלעכער כנעני וואס מיר האבן גערעדט, הערט אז ישראל איז געקומען דארטן צו עתרים, אזוי עפעס א וועג דארטן גערופן עתרים. דאס איז עפעס א וועג אדער עפעס א ארט וואוהין זיי זענען געגאנגען און ער קומט צו קעמפן מיט זיי און ער כאפט עטלעכע שבויים. אזוי משמע איז ער געווען מצליח, כאטש אין זיין ערשטן קאמף, האט ער געכאפט עטלעכע שבויים פון ישראל. אזוי ס'איז דא א פראבלעם.

ישראל'ס נדר

און דעריבער, אין ענטפער צו דעם משבר, וואס זיי טוען איז עפעס וואס מיר זען זייער אסאך מאל, נישט אזוי פיל אינעם חומש, אבער אסאך מאל אין תהלים און תנ"ך, וואו איינע פון די זאכן וואס עמעצער טוט אין א משבר איז ער מאכט א נדר, ער מאכט א הבטחה. דאך, מיר האבן געליינט אין די מעשיות פון די אבות אסאך מאל דעם ענין פון א נדר, ווי איך האב אייך דעמאלט שוין געזאגט, דער הויפט ענין פון א נדר איז ווען עמעצער איז אין א משבר, עמעצער איז אין א מצב וואס איז שווער, הבטחט ער השם אז אויב מיר וועלן ווערן בעסער, אויב מיר וועלן ארויסקומען פון דעם, וועט ער ברענגען א קרבן, וועט ער טאן עפעס פאר השם.

אזוי ישראל, בכלל, דער כלל מאכט א נדר און זיי זאגן, אויב וועסטו געבן דעם עם אין מיין הענט, דאס איז א סארט קרבן מיר וועלן זען אין ספר יהושע, עפעס ענלעך צום ענין פון א חרם. אין אנדערע ווערטער, איך וועל עס נישט נעמען פאר זיך, איך וועל עס געבן צו דיר, איך וועל עס געבן ווי מיר האבן געלערנט פריער, **כל חרם בישראל לך יהיה**, עס גייט צו די כהנים, עס גייט צום מקדש, און אזוי ווייטער. דאס זאגט אז דאס וועט זיין די מילוי פון זייער התחייבות פון זייער נדר אויך.

נצחון און דער נאמען חרמה

און השם הערט צו, **וישמע ה'**, ווארום ישראל איז א זייער שיינע בקשה. מיר האבן א סך מאל מיר הערן צו די קול פון השם, אבער השם הערט צו די קול פון דעם עם און ער גיט **ויתן את הכנעני**, אין אנדערע ווערטער, ס'איז משמע, זיי געווינען דעם קאמף און זיי מאכן א חרם פארן כנעני, פאר זייערע שטעט, און דעריבער ווערט דער ארט גערופן חרמה.

דאס אינטערעסאנטע איז, דאך, אז חרמה איז געווען דער פונקטלעכער נאמען פון דעם ארט וואו דער כנעני האט געקעמפט דעם קאמף און

געוואונען קעגן די מעפילים, דער נאמען פון דעם ארט ווערט דערמאנט אין אנדערע ערטער אויך, אזוי ס'איז דא עפעס א קאמפליקאציע מיט דעם ווארט חרמה, עס קען זיין מער ווי איין ארט גערופן חרמה, געגאמט נאך דער זעלבער געדאנק פון ווי חרמה זייענדיג דער ארט וואו א חרם איז געמאכט געווארן. ס'גיט דעם נאמען א טעם, אז ס'איז גערופן געווארן חרמה, ווארום דער ארט איז גערופן געווארן חרם, ווארום ס'איז געווען א נדר וואס דער עם האט געמאכט.

אזוי דאס איז איין זייער שטיקלעכדיגער באריכט, ס'איז נישט קלאר וואס די מלחמה איז וועגן, איך מיין בפשטות שפעטער וועלן זיי אריינגיין אין ארץ הכנעני און ספר יהושע און כובש זיין אויך דעם כנעני, ס'איז מפורש דערמאנט אויבן איך געדענק, מלך ערד אדער מלך חרמה. אזוי ס'איז דא עפעס אינטערעסאנט וועגן דער מעשה, ס'איז דא מדרשים וואס האבן פרובירט צו האנדלען מיט וואס גייט פאר דא און אויספילן עטלעכע פון די הינטערגרונט און זאגן אונז וואס געשעט, אבער דאס איז דער באריכט וואס מיר האבן דא.

די תלונה, די נחשים, און די נחש נחשת (פסוקים ד'-ט')

א נייע מאדעל פון ענטפער

איצט האבן מיר נאך איין מעשה פון א פראבלעם, פון א תלונה, און א זייער אינטערעסאנטע ענטפער. אזוי מיר האבן גערעדט עטלעכע מאדעלן פון די תלונות און די ענטפער וואס השם האט אדער משה האט צו די תלונות. וואס מיר האבן דא איז א נייע סארט מאדעל, אדער אפשר די מערסטע ענלעכע צו וואס איז געשען נאך פרשת קרח ווען ס'איז געווען א מגפה, און משה האט געהאט א, מיר קענען רופן עפעס ווי א סגולה, עפעס א סארט טעכניק צו לייזן דעם פראבלעם, און דא אויך וועלן מיר האבן א לייזונג. השם איז אויפגעבראכט און דעריבער גורם א פראבלעם און משה טוט נישט נאר תשובה אדער טוט נישט נאר בעטן השם זאל זיך מרחם זיין, ער האט א געוויסע לייזונג, א טעכנישע לייזונג צום פראבלעם און דאך ווייסט יעדערעינער די משנה וואס רעדט וואס פאר א סארט לייזונג דאס קען זיין צו איבערטייטשן עס אין די מוסרדיגע טערמינען, אבער דאס איז וואס איז געשען.

דעם עם'ס תלונה

אזוי וואס געשעט איז, זיי גייען צוריק פון הר ההר, אזוי געדענק זיי זענען געווען אין הר ההר, דאס איז וואו אהרן איז געשטארבן, און זיי דארפן גיין צוריק צו גיין ארום אדום ווארום אדום לאזט זיי נישט דורכגיין. **ותקצר נפש העם**, אין אנדערע ווערטער, זיי ווערן מיד, זיי ווערן אפשר דורשטיג און הונגעריג, אבער זיי ווערן מיד פון וועג, זיי האבן נישט מער קיין געדולד צו דורכגיין, דער וועג ווערט לענגער און לענגער דא, זיי האבן באגעגנט אסאך מניעות און צוריקשטויסן.

און דעריבער רעדן זיי וועגן אלקים און השם און משה, זייערע פירער, אזוי זיי קלאגן קעגן זיי און זיי האבן זייער רעגולערע קלאג וואס זיי האבן שטענדיג, פארוואס האט איר אונז ארויסגעבראכט פון מצרים, מיר וועלן שטארבן אינעם מדבר, ס'איז נישטא קיין ברויט, ס'איז נישטא קיין עסן, יא מיר האבן עפעס דא, זיי געבן צו אז זיי האבן עפעס עסן, משמע דער מן, אבער ענלעך צו וואס זיי האבן געקלאגט וועגן דעם מן אין פרשת בהעלותך, **ונפשנו קצה בלחם הקלוקל**, מיט דעם נישט גוטן ברויט, מיט דעם פארדארבענעם ברויט אדער נישט גוטן ברויט.

די שטראף: ברענענדיגע נחשים

און השם אין ענטפער שיקט **נחשים שרפים**, אזוי שטארקע שלאנגען, שרפים אסאך מאל, איבער דא מיינט א שלאנג, ס'איז א שלאנג וואס ברענט, עפעס ווי א סמדיגע שלאנג, עפעס ווי ברענענדיגע שלאנגען, און זיי ביסן דעם עם און אסאך שטארבן פון די שלאנגען. דאך, מיר וועלן זען אין ספר דברים, דאס איז איינע פון די זייער קלארע תכונות פון דעם מדבר, אז ס'איז דא ברענענדיגע שלאנגען אין עם, **נחש שרף**, דאס איז די סארט חיה וואס מען געפינט אינעם מדבר, אבער בפשטות איז דאס געווען אין ענטפער צו זייער תלונה אז דער מדבר איז א שלעכטער ארט, אזוי האבן זיי באקומען פון די סכנות פון דעם מדבר.

וידוי און תפלה

איצט קומט דער עם צו משה און זיי געבן צו זייער עבירה, זיי זאגן **חטאנו**, זיי זאגן וידוי, מיר האבן גערעדט וועגן השם, אזוי דאס איז נישט בעיני משה אדער בעיני השם, ער האט נישט געהערט, דער עם קומט צו משה און זאגט, און אזוי ווי אנטשולדיגן זיך צו אים, זיי זאגן מיר האבן גערעדט קעגן דיר, קעגן השם, ביטע דאווען צו השם און ער נעמט אוועק די שלאנגען און משה דאווענט, אבער די תפלה איז נישט גענוג.

די לייזונג: די נחש נחשת

השם זאגט צו משה, נעם איין שרף, אין אנדערע ווערטער איין שלאנג, איין סארט שלאנג, שטעל עס אויף א שטעקן, אזוי ווי א פאן שטעקן, פאנפאל, יעדערעינער וואס איז געביסן געווארן וועט עס זען און ווערן צוריק געזונט, **וחי** מיינט וועט זיין געזונט, חי קען מיינען לעבן, אבער חי קען מיינען אויך ווערן געזונט. אזוי דאס איז וואס ער טוט, **נחש נחשת**, השם האט אים נישט געזאגט צו מאכן עס פון קופער, השם האט אים געזאגט צו מאכן א שלאנג, בפשטות מיינט ווי א בילד פון עס, אבער האט עס געמאכט פון קופער, ס'איז א שיינע אליטעראציע, נחש נחשת, און ער שטעלט עס אויף א שטעקן, א נס, א פאנפאל, עפעס וואס מען הענגט עפעס, דא נישט א פאן, ווי א סטאטוע אדער עפעס בילד, און אויב ביסט עמעצן א שלאנג קוקן זיי אויף עס און זיי ווערן געהיילט.

און דאס איז ווי איך האב געזאגט עפעס מיסטעריעז, וואס מיינט דאס, וואס געשעט דאס, פארוואס האט השם אים געגעבן די לייזונג, עפעס מיסטעריעז, און אויך ווי מיר קענען צולייגן אלערליי הינטערגרונט צו פארשטיין עס, אבער דאס איז א חלק פון דער שטיקלעכדיגער נאטור פון די באריכטן, ס'איז דא עפעס אומקלאר דא, עפעס נישט זייער פולשטענדיג דערקלערט וואס גייט פאר.

נסיעה באריכט: גייענדיג צום ציל

איצט האבן מיר א קורצן באריכט, ווי איך האב געגעבן דעם טיטל צו עס, ס'איז א באריכט פון ערשטנס א נסיעה באריכט, אזוי עטלעכע שטיקלעך פון עפעס וואס מיר האבן די פולע ווערסיע פון אינעם סוף פון פרשת מסעי, אינעם סוף פון דעם ספר, מיט אלע זייערע סטאפס, אלע זייערע נסיעות אינעם מדבר, און ס'זעט אויס ווי דער פונקט פון דעם איז צו ברענגען זיי פון וואו זיי זענען געווען, פון הר ההר, זיי זענען געגאנגען צו עתרים, אלע די ערטער, גאנץ וועג ביזן סוף, דער סוף ציל פון דעם פרק אזוי צו זאגן, אדער דעם חלק טאקע פון דעם ספר.

דער סוד פון דער נחש נחשת (ממשיך)

די נחש נחשת — **נחש נחשת** — געשטעלט אויף א **נס** (א פאנפאל אדער שטעקן, עפעס וואס מען הענגט עפעס אויף) — נישט א פאן נאר א סטאטוע אדער בילד. אויב ביסט עמעצן א שלאנג, קוקן זיי אויף עס און זיי ווערן געהיילט. דאס איז, ווי איך האב געזאגט, עפעס מיסטעריעז. וואס מיינט דאס? וואס געשעט דאס? פארוואס האט השם אים געגעבן די לייזונג? עפעס מיסטעריעז. און אויך, ווי איך האב געזאגט, מיר קענען צולייגן אלערליי הינטערגרונט צו פארשטיין עס, אבער דאס איז א חלק פון דער שטיקלעכדיגער נאטור פון די באריכטן. ס'איז דא עפעס אומקלאר דא, עפעס נישט זייער פולשטענדיג דערקלערט וואס גייט פאר.

המסעות והשירות — די נסיעה באריכטן און שירות

איצט האבן מיר א קורצן באריכט, ווי איך האב געגעבן דעם טיטל: *המסעות והשירות*. ס'איז א באריכט פון, ערשטנס, א נסיעה באריכט — אזוי עטלעכע שטיקלעך פון עפעס וואס מיר האבן די פולע ווערסיע פון אינעם סוף פון פרשת מסעי און אינעם סוף פון דעם ספר, מיט אלע זייערע סטאפס, אלע זייערע נסיעות אינעם מדבר. און ס'זעט אויס ווי דער פונקט פון דעם איז צו ברענגען זיי פון וואו זיי זענען געווען — פון הר ההר — זיי זענען געגאנגען צו האסאדים, אלע די ערטער — גאנץ וועג ביזן סוף. דער סוף ציל

פון דעם פרק, אזוי צו זאגן, פון דעם חלק, טאקע פון דעם ספר, איז זיי וועלן אנקומען צו א ארט גערופן **ערבות מואב**. דאס איז דער לעצטער סטאפ. דאס איז וואו די גאנצע וויכטיגע לעצטע חלק פון דער מעשה געשעט. אויך ספר דברים — אלעס געשעט אין ערבות מואב.

די נסיעה צו ערבות מואב

אזוי גייען זיי ערשט צו א ארט גערופן **אובות**. פון אובות זענען זיי געגאנגען צו א ארט גערופן **עיי העברים**, וואס איז אינעם מדבר אויפן פנים פון מואב פון מזרח פון מואב. און דערנאך גייען זיי צו א ארט גערופן **נחל זרד**. דערנאך קומען צו א ארט גערופן **עבר ארנון**, וואס איז אינעם מדבר ארויסגייענדיג פון דער גבול פון די אמורי. ווארום ארנון איז א טייך, א באוואוסטער טייך אין וואס ווערט גערופן טראנסיארדאן — די אנדערע זייט פון ירדן — וואו מואב איז. און דער טייך איז געווען די גבול פון מואב, צווישן די מואב און די אמורי. אמורי איז איינע פון די זיבן אומות פון כנען. אזוי זענען זיי דארטן געגאנגען, און משמע ס'איז דא עפעס גייענדיג פאר מיט די גבולות, ריכטיג? עטלעכע פון די מענטשן האבן זיי א גוטע שייכות מיט, עטלעכע פון זיי טוען זיי נישט.

ספר מלחמות ה' — דער ספר פון די מלחמות פון השם

און איבער דא איז דא א פאעם, אדער א שטיקל פון א פאעם, ציטירט. עס וועט זיין אין **ספר מלחמות ה'**. אזוי איצט קומען מיר צו דעם ארט גערופן ארנון. ס'איז דא א שטיקל פון א פאעם געזאגט, און דערנאך ווערט דער פאעם געגעבן א לאקאציע. ס'זאגט, "דער ספר פון די מלחמות ה'". אזוי משמע איז דא געווען א ספר אדער א פאעם, אפשר אן אויסוויייניגער פאעם, גערופן *ספר מלחמות ה'*, און דער *ספר מלחמות ה'* האט עטלעכע עפישע פאעזיע וועגן די מלחמות, די כיבושים, און די אויספרובירונגען וואס מענטשן האבן געהאט אויף זייער וועג.

און ס'זאגט אזוי — איך מיין מערסטע ווערטלעכע איבערזעצונג — דאס איז: דאס זענען נעמען פון ערטער, די טייכן ארנון. אזוי דאס זענען משמע ערטער, אדער אפשר נעמען פארן זעלבן ארט, ווי די דעלטא פון די טייכן וואס גייען צו ארנון. אלע די *אשד* [דעלטא] — זיי נייגן זיך צו ער. אזוי ער איז באוואוסט איינע פון די שטעט פון מואב. ענדיגט אויפן *גבול*, אפילו גייט צו די גבול פון מואב.

שירת הבאר — דאס ליד פון דעם ברונעם

און דארטן, איז דא געווען אויך דער **באר**. אזוי דא איז דאס ערשטע מאל מיר האבן דעם חשבון פון א ברונעם. דאך, איינע פון די גרויסע פראבלעמען פון דעם מדבר איז אז ס'איז נישטא קיין וואסער, און מיר האבן געהאט די מעשיות צווייימאל, ריכטיג? איבער דא לעצטן פרק און אין פרשת משה, שלאגן א שטיין און מאכן עס אין — אזוי ווי מאכן עס אין א באר — אבער ס'ווערט נישט גערופן א *באר*. דא איז דאס ערשטע מאל וואו ס'איז דא א *באר*. און דאך, די מערסטע ווערטלעכע מיינונג וואלט זיין עפעס ווי: איבער דארטן אין דעם געגנט האבן זיי געפונען עפעס א סארט ברונעם.

"אשר אמר ה' למשה": "זאמל דעם עם, איצט וועל איך געבן זיי וואסער." דאס קען מיינען דאס וואסער, דער ברונעם אינעם זין פון געווארן א ברונעם, אבער ס'איז טאקע געווען וואס — דער שטיין וואס משה האט געמאכט אין א ברונעם? אדער נאר א ברונעם וואס משה האט עפעס געגראבן אדער אנטדעקט דארטן? געדענק, די מעשיות פון די גראבן פון די ברונעמען אין ספר בראשית — ס'איז א גרויסע זאך ווען מען געפינט א ברונעם אינעם מדבר אדער אין ערטער וואס זענען נאנט צום מדבר וואו ס'איז שווער צו געפינען. אזוי דאס איז א חלק פון דער מעשה.

און עס ציטירט נאך א שיר, און ס'איז דא אלעס דאס **"אז ישיר ישראל את השירה הזאת"**. דאס איז **"את השירה הזאת"** — דאס איז ווען זיי האבן ערשט געזונגען דעם שיר, אבער דאך זינגען מיר עס נאך אלץ. ס'איז א שיר וואס ווערט איבערגעחזר'ט אדער געזונגען שפעטער, און אויף דער זעלבער אופן איז דא געווען א שיר וועגן דעם באר.

דער שיר גייט: **"עלי באר ענו לה"**. זיי זינגען ממש צו דעם באר, אדער וועגן דעם באר, אדער וועגן דעם גרויסן השגה וואס זיי האבן געפונען א באר. און זיי האבן געזאגט: **"באר חפרוה שרים"**. **"נדיבי עם"**, וואס איז נאך א וואָרט פאר שרים, האבן עס געגראבן. די מחוקקים, אדער די מענטשן וואס גראבן — **"במחקק"** קען מיינען עמעצער וואס גראבט אדער מאכט א גרוב אדער א סארט גראבן אין דער ערד אדער אין עפעס — **"במשענתם"**.

דאס הייסט ס'איז דא א סארט שפיל מיט ווערטער מיט שטעקן. דאך האבן מיר געשמועסט וואו מ'האט א שבט, און איך זע עמעצן וואס האט א שטעקן. אבער דער שטעקן קען אויך זיין געזאגט ווי דער שטעקן וואס איז ממש ווי א כלי וואס גראבט אין דער ערד און מאכט א באר און געפינט וואסער. דאס איז דער עיקר זאך: ווי זיי געפינען וואסער.

די לעצטע שלבים פון נסיעה

און איצט גייען מיר צוריק צו — דאס זעט אויך אויס צו זיין געשריבן פאעטיש, אבער ס'איז אויך א באשרייבונג פון נאך נסיעות, נאך מדורים. זיי גייען פון **מדבר** צו **מתנה** צו **נחליאל** צו **במות** צו דעם לעצטן מדור, וואס איז דער עמק אין די פעלדער פון מואב, מיט דעם ראש פון דעם באַרג — **ראש הפסגה** — פון וואנען מ'קען זען דעם גאנצן עמק און דעם גאנצן — די מישורים דארטן. **"פני הישימון"** — עס קען זיין אויך א ריכטיגער נאמען, אדער עס מיינט נאר די מישורים. און דאס איז, ווי איך האב געזאגט, דאס איז דער לעצטער ארט וואו זיי גייען. דאס איז דער שיר באשרייבט דאס, אזוי ווי, די לעצטע פאר פרקים, די לעצטע פאר מדורים וואו זיי קומען אהין.

די מלחמות מיט די שכנישע אומות

אבער מיר האבן נאך עטלעכע — איינס, צוויי — איינס, צוויי נאך וויכטיגע קורצע באריכטן פון מלחמות אין דעם פרק, און מיר דארפן רעדן וועגן זיי שנעל. דאס הייסט ענלעך צו — דאס הייסט מיר לייענען דא וועגן דריי — דאס אין דעם פריערדיגן פרק — דריי וויכטיגע מלחמות וואס משה האט געפירט, מלחמות אדער פרובירטע מלחמות וואס משה האט געפירט מיט דריי פארשידענע אומות ארום ישראל.

ערשטע מלחמה: אדום (חזרה)

די ערשטע איז געווען אדום, וואס זיי האבן געשיקט א בריוו און האבן זיי נישט געלאזט דורכגיין, האבן זיי דורכגעגאנגען ארום אים.

צווייטע מלחמה: סיחון מלך האמורי

דערנאך איז געווען נאך איינער. דאס זעלבע זאך: זיי האבן געשיקט שלוחים, און זיי האבן געשיקט — זיי האבן געשיקט שלוחים צו **סיחון**, דעם מלך פון אמורי. דאס הייסט מיר האבן געהערט פון מואב און אמורי, יא? אמורי איז דער איינער אויפן אנדערן זייט פון ארנון. און זיי פרעגן אים דאס זעלבע זאך: מיר גייען דורכגיין, מיר גייען נישט טרינקען דיין וואסער, מיר גייען נישט אריין אין דיינע פעלדער, אין דיינע ווייַנגערטנער, מיר גייען גיין אויפן מלך'ס וועג.

און סיחון האט זיי נישט געלאזט דורכגיין. נישט ווי אדום, וואס האט זיי נישט געלאזט דורכגיין און איז געקומען — דאך — קעגן זיי, איז געקומען צו זיי מיט זיין מחנה, און די מענטשן — די בני ישראל — זענען דורכגעגאנגען, אזוי ווי פארלוירן אדער צוריקגעצויגן. ביי סיחון האבן זיי זיך נישט צוריקגעצויגן. דאס הייסט סיחון, ער קומט צו זיי, דער ארט גערופן **יהצה**. ער שלאגט זיך מיט זיי דארטן, און זיי שלאגן זיך מיט אים צוריק. זיי הרגענען אים מיטן שווערד, און זיי נעמען זיין לאנד. זיי כובש'ן זיין לאנד פון ארנון בעת דעם **יבק** — דאס זענען צוויי טייכן אדער די צוויי גרענעצן פון סיחון'ס לאנד. אמורי, אלעס מיט — **בני עמון** איז אויפן אנדערן זייט, משמע, אדער אפשר וואו דער יבק איז, דארט איז די גרענעץ, די מחיצה, די גבול פון עמון. און דאס איז שטארק פארטיידיגט געווען; זיי האבן דאס נישט געקענט נעמען. אבער זיי האבן גענומען דאס גאנצע לאנד פון סיחון, וואס איז פון ארנון ביז יבק.

דאס הייסט זיי האבן גענומען אלע די שטעט און זיי האבן געזעסן אין אלע די שטעט. באקאנט ווי **חשבון** און אלע די טעכטער שטעט פון חשבון — ווי די

שטעט ארום עס. נישט שטעט און ווי פארשטעט — נישט פארשטעט אין יענע צייטן, ס'איז נישט געווען פארשטעט — אבער זיי זענען ווי אנדערע שטעט. חשבון איז געווען אזוי ווי די הויפט שטאט, און די אנדערע שטעט גערופן זייערע טעכטער. זיי זענען אלע געוואָרן גענומען דורך די מענטשן.

היסטארישער הינטערגרונט: סיחון'ס כיבוש פון מואב

און דאס גיט עטלעכע פון דעם היסטארישן באמערקונג: חשבון איז געווען די שטאט פון סיחון, כאטש ס'איז געווען ערשט זיין לאנד. ערשט האט עס געהערט צום מלך פון מואב, ווארום די גאנצע געגנט ווערט גערופן ערבות מואב, די געגנט פון מואב, די מישורים פון מואב. אבער סיחון האט געפירט א מלחמה מיטן ערשטן מלך פון מואב און האט גענומען זיין לאנד, ביז ארנון.

דער משלים שיר וועגן סיחון'ס נצחון

און עס ציטירט נאך א שיר: **"על כן יאמרו המושלים"**, אדער די מענטשן זאגן משלים. האבן געהאט א שיר, און אויך דער שיר איז זייער געאגראפיש, פול מיט נעמען פון א סדרה ארטן. און משמע דער שיר איז געווען וועגן סיחון'ס כיבוש פון מואב. דאס הייסט די תורה ציטירט א סארט סיחון שיר, א סארט שיר וואס סיחון האט געזונגען וועגן. אדער די משלים — מיר וועלן זען ווייטער, אין דער קומענדיגער וואך, אינעם קומענדיגן פרק — איז וועגן בלעם, וואס איז געווען איינער פון די משלים, איינער פון די אלטע משוררים אדער נביאים וואס האבן געזאגט שירים וועגן די אומות ארום זיי, ארום ישראל.

דאס הייסט ענלעך, איינער פון די שירים איז געווען וועגן סיחון'ס גרויסע כיבושים פון מואב. און ווי עס זאגט: **"בואו חשבון"**. חשבון וועט אויפגעבויט ווערן. א פייער איז ארויסגעקומען פון חשבון, א פייער — און ס'איז דא די דאפלונגען פון ווי און ווי, ווי איז געווענליך אין תנ"כישער פאעזיע — א פלאם פון דער שטאט פון סיחון. ס'האט געגעסן דאס לאנד, די שטאט פון מואב גערופן **ער**, **"בעלי במות ארנון"**, וואס איז ווידער דער טייך וואס איז אין מואב. און האט אויך געגעסן די גרויסע, די הויכע ערטער פון ארנון.

און דער שיר גייט ווייטער צו זאגן: **"אוי לך מואב"**. דו האסט פארלוירן. **"אבדת עם כמוש"**. כמוש איז געווען דער נאמען פון דעם גאָט פון מואב, זייער גאָט. זייער פאלק, אדער עם כמוש, איז נאך א אופן צו זאגן מואב, איז פארלוירן. זיינע קינדער זענען פליטלינגען, זיינע טעכטער זענען געפאנגענע. זיי זענען אלע געגעבן געוואָרן צום מלך סיחון, מלך פון אמורי.

און זיי זענען אויך פארלוירן געווען. **"ונירם"** — זיי זענען אדער א ארט גערופן ונירם, אדער ס'איז א וואָרט פאר זייער מלכות — איז פארלוירן געוואָרן פון חשבון ביז **דיבון**, אדער פון נשמל ביז **נופח**, וואס איז נעבן **מידבא**. אבער דאס זענען אלע ערטער און שטעט וואס סיחון האט גענומען פון מואב, און ישראל איצט — ישראל האט כובש געווען פון סיחון און דעריבער געזעסן אין אלע די ערטער.

דריטע מלחמה: יעזר

דאס הייסט דאס איז נאך איין מלחמה וואס מיר האבן געשמועסט. איצט איז דא אפילו נאך איינע, א זייער קורצער באריכט פון א זייער קורצער מלחמה: א ארט גערופן **יעזר**. ס'זאגט נישט ווער האט געוואונען דארטן — א טייל פון אמורי, אבער אפשר עס געהערט אויך צו סיחון, אבער האט א באזונדערן באריכט פון דער מלחמה. דאס הייסט משה האט געשיקט מרגלים צו יעזר און האט עס כובש געווען, און זיי זאגן אלע די טעכטער שטעט פון יעזר, און האט עס כובש געווען פון די אמורי וואס האבן געוואוינט דארטן.

פערטע מלחמה: עוג מלך הבשן

נאך איין באריכט, וואס איז דער קומענדיגער מלך. זיי האבן זיך אומגעדרייט, זיי זענען געגאנגען דורך **בשן**. בשן איז עפעס העכער, מער צפון, אזוי צו זאגן, און אויך אין דעם וואס איז איצט ירדן, סוריע, גולן, ערטער אזעלכע. און **עוג**, דער מלך פון בשן, קומט און שלאגט זיך מיט זיי. ס'זאגט נישט אז זיי האבן געבעטן צו גיין דורך אים. משמע ער האט נאר אומפראוואקירט — אדער זיי האבן געפלאנט צו גיין דורך אים סייווי. ס'איז נישט קלאר פארוואס.

די מלחמה מיט עוג, מלך הבשן

די מלחמה מיט עוג האט זיך אנגעהויבן, און דא משמע איז משה געווען דערשראקן, ווארום מיר האבן א באריכט פון השם וואס זאגט צו משה, זאלסט נישט מורא האבן ווארום איך האב געגעבן דיר, איך האב געגעבן אים און זיין פאלק און זיין לאנד אין דיינע הענט, און טו צו אים וואס דו האסט געטון צו סיחון, דעם מלך פון חשבון.

דאס הייסט מיט אנדערע ווערטער, השם דערמאנט משה: קוק, דו ביסט שטארק, דו קענסט כובש זיין סיחון, דו וועסט קענען כובש זיין עוג אויף דער זעלבער אופן. און דאס איז וואס זיי טוען — זיי שלאגן אים, זיי פארניכטן אים, זיינע קינדער, זיין פאלק, ביז ס'איז נישט געבליבן פון אים גארנישט, און זיי נעמען זיין לאנד.

אנקומען אין ערבות מואב — דער לעצטער מדור

און דאס איז טאקע — דער פרק ענדיגט זיך דא. אבער איך מיין מיר זאלן טון, ווי איך האב געזאגט דא, נאך איין פסוק. פון דארטן גייען זיי צו **ערבות מואב**, וואס איז אויפן אנדערן זייט פון ירדן קעגנאיבער יריחו. דאס הייסט פון דער פערספעקטיוו פון ארץ ישראל, ס'איז אויפן אנדערן זייט — וואס מיר רופן טראנס-ירדן, אדער דעם מזרח ברעג, דעם מזרח ברעג פון טייך ירדן. דאס איז זייער לעצטער מדור, און דארט גייט זיך שפילן אויס דער רעשט פון דער מעשה דארטן.

סיכום באמערקונגען אויף פרקים כ—כא

דאס הייסט אלע די לעצטע צוויי פרקים זענען געווען טאקע פארקורצטע און פראגמענטארישע באריכטן פון דער צווייטער העלפט, אזוי צו זאגן, פון דער נסיעה פון די מענטשן אין דער מדבר, און דאס איז דער סוף פון פרק כא.